

4

DISSERTATIO
ARISTOTELICAM SUMMI BONI NOTIONEM
EXPOENS.

QUAM
VENIA AMPL. FACULT. PHILOS. UPSAL.

P. P.
MAG. FREDERICUS GEORGIUS AFZELIUS
STIP. REG. CAROLI JOHANNIS

ET

ELIAS SAMUEL ENGELBERTUS GRENAENDER
VESTROGOOTHUS. STIP. VICTORIN.

IN AUDIT. GUSTAV. DIE IX DECEMBRIS MDCCXXXVII.

H. P. M. S.

P. IV.

U P S A L I A E,
EXCUDEBANT REGIAE ACADEMIAE TYPOGRAPHI

IN SACRAM REGIAM MAJESTATEM
MAXIMAE FIDEI VIRO
DE SUMMIS LEGUM CURATORIBUS UNI,
REGII ORDINIS DE STELLA POLARI COMMENDATORI
JURIS UTRIUSQUE ET PHILOSOPHIAE DOCTORI
CONSULTISSIMO ATQUE NOBILISSIMO

DOM. SVENONI THEMPTANDER

IN SACRAM REGIAM MAJESTATEM
SPECTATAE FIDEI VIRO
AMPLISSIMO ATQUE CELEBERRIMO DOMINO
ZUNIJN MAG. OLAVO KOLMODIN
REG. ORD. DE STELLA POLARI EQUITI
ELOQU. ET POLIT. PROF. REG. ET ORD. SKYTEANO

IN SACRAM REGIAM MAJESTATEM
SPECTATAE FIDEL VIRO
S. THEOLOGIAE DOCTORI
MAXIME REVERENDO ATQUE CELEBERRIMO
DOM. MAG. JONAE KJELLANDER
ECCLESIAE SCARENsis ARCHIPRAEPOSITO

Sacrum

v. d.

IN FABRICÆ MATERIALE ELIAS SAM. ENGELB. GRENANDER.

KONUNGENS TROMAN

LAGMANNEN OCH RIDD. AF KONGL. NORDSTJ. ORDEN

HÖGÅDLE

HERR LARS MAGNUS TROZELLI

OCH

LAGMANSKAN

HÖGÅDLA

FRU BRITTE LUCIE TROZELLI

FÖDD TENTER

vördnadsfullt

af

En tillgivne Systerson.

De Huldaste Föräldrar

h e l g a d t

af

sonlig vördnad, kärlek och tacksamhet.

III. Revertamur autem ad id bonum, de quo nunc agitur, ut tandem aliquando, recognitione ejus institutâ,

ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν ἔστι θεόστοις τὰ ἄλλα ἄνευ τοῦ κατὰ τὴν ἴδειν ἀγαθοῦ.
 Διὸ οὐκ οὐδεῖν ἀρχὴν εἶναι τούτου τογαθοῦ. — Cfr. Eudem. I, 8, p. 108-
 110, ubi contra eam rationem, qua Plato probare conatus fuerit, ideam boni esse
 extremum bonorum, et omnia animantia eam sectari, objicit haec: Παράβολος δὲ
 καὶ οὐκ ἀπόδειξις, ὅτι τὸ εὖ αὐτὸν ἀγαθὸν, ὅτι οἱ ἀριθμοὶ ἐφίενται (unitatem esse
 ipsum bonum, propterea quod omnes numeri eam expetant). Οὔτε γὰρ ὡς ἐφί-
 ενται λέγονται φυγῆς, ἀλλὰ λίαν ἀπλῶς τόπε φασι καὶ ὅρεξιν εἶναι, πῶς
 ἀν τις ὑπολάβει τὸν οὐκέτι μὴ ὑπάρχει; (Idea pariter est ἀκίνητος, ac unitas.)
 Quoquo autem modo hanc ambiguitatem expliceneris, id tamen veritati usque repu-
 gnabit, omnia, quaecunque vivant, unum quoddam bonum communiter expetere (πάν-
 τα τὰ ὄντα ἐφίεσθαι εἴρητον τὸν ἀγαθὸν, οὐκ ἀλλοτί). “Ενοποιοῦ γὰρ ἴδειον
 ἀγαθοῦ ὄργηται” ὁ Φειδιππος ὄντος (l. ὕψις), σώμα ὑγιεῖς. οὐτως ἄλλου.
 Quam quidem rem totam conficit Magn. Moral. I, 1; ex quo loco transscribimus
 haec verba: Τὸ δὲ ὅλον οὐδεὶς ἔν τις, ὅτι οὐκ ἔστι μᾶς οὐτ' ἐπιστήμης οὔτε du-
 rάμεως τὸ ὑπὲρ πάντος ἀγαθοῦ σπονδεῖν· διὰ τοῦτο; ὅτι τογαθὸν ἐν πάσαις ταῖς
 κατηγορίαις ἔστι. — Ταῦτα τοῦ ἀγαθοῦ ἄρα, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἀρίστου, καὶ
 ὑπὲρ τοῦ οὐκέτι ἀρίστου. — Haec igitur omnia argumenta, quae Aristoteles
 contra ideam Platonicam objicit, in eo uno versantur, quod Hegelius optime ex-
 pressit his paucis verbis: Aristoteles begnügt sich nicht mit der Idee des Gute-
 ten bei Plato, weil sie nur das Allgemeine ist; denn es ist die Frage
 nach ihrer Bestimmtheit. Vorles. üb. d. Gesch. d. Philos. I. c. p. 394.

Jam vero, quoniam singulas de summo bono sententias, quae insigniores,
 quaeve aliquā ratione nixae viderentur, percensuit Aristoteles, et idecirco dubitandi
 munere defunctus est, disceptationem hanc, quae ideo instituebatur, ut notio summī
 boni dialecticā viā explicaretur, ita apte concludere nobis videmur, si summarū ejus
 breviter complectimur. Principio igitur omnes de summo bono sententias ad duo
 genera revocavit, quorum unum est Reale, Ideale alterum. Illius generis tria
 sunt praeципua: perspicientia veri, virtus et voluptas. At, neque in per-
 spiciētiā veri, cœn cognitione: neque in virtute, cœn habitu: neque in volun-
 tate, cœn corporis, summum bonum situm est. Hoc autem, quod Ideale dici-
 tur, una est idea boni: de quā nuperime diximus. Tantum vero abest, ut idea
 boni sit summum bonum, ut ea ne verum quidem bonum sit. — In hac autem
 fixā negatione Aristoteles non subsistit, sed ad positionem, quippe finem dubitatio-
 nis, pergit. Positio autem in eo consistit, ut haec notionis abstractae repugnantia,
 quam exhibuit dubitatio, dissolvatur ($\lambdaύσις \tauῆς \alphaποίας$), et tali modo notio con-
 creta inveniatur ($\epsilonὑρεσις$). In hac igitur repugnantiae solutione tertium denique
 methodi Aristotelicae momentum, quod Concretum diximus, versatur.

quid sit, et quale sit, cognoscamus 9). Apparet igitur ex iis, quae supra dicta sunt (*φαίρεται*), rationem actionum humanarum ita esse comparatam, ut suum quaeque actio peculiarem finem sibi insitum habeat, et idcirco alia aliud ac suum quaeque bonum sectetur. Nam id, ad quod tota actio referuntur (*οὐ γάρ τὰ λοιπὰ πράγματα*), id est, finis, cuique actioni est bonum (*ἔκπληξη ταχαθός*). Sic, arti medicinae sanitas est bonum, militari victoria, architecturae domus, et similiter in ceteris. Inest tamen in omni actione ipse finis (*ἐν ἀπάσῃ πράξει, τὸ τέλος*), quandoquidem unaquaque actio finem quandam necessario habet, ad quem ea tota referatur: et in eo bonum ejus situm est. Quare igitur, si quis sit finis universae actionis humanae (*τὸν πράκτον ἀπάντων τέλος*), is necessario erit omnium bonorum, quae sub actionem humanam cadunt, ultimum et summum (*τοῦτον τὸν εἰν τὸ πράκτον ἀγαθόν*) 10).

Jam vero, quoniam plures esse fines constat, et eorum aliis propter alium expetitur, ex eo facile intelligitur, non omnes fines sibi ipsos esse fines (*τέλεα*). At vero sum-

9) Nicom. I, 7, §. 1: Πάλιν δὲ ἐπαγιλθωμένη ἐπὶ τῷ ἔντομένοις ἀγαθοῖς, τὸ ποτὲ ἀντὶ εἴη. Haec verba regressionem notionis in se ex oppositione illa, in quam dubitatione inciderat, aperte indicare, et definitionem ejus concretam mutare nobis videntur. De quibus Aristotelis verbis erraverimus, annon, ea, que sequuntur, haud dubie aperient. In hunc tamen locum adscribere libet et illud, quod ad rem nostram pertinere videatur: Περὶομιασμένων δὲ καὶ τούτων, λέγουσιν ἀρχαίσιν πρώτων ἀνὸ τῶν πρώτων, ὥσπερ εἴρηται, σὺ σχὼν λεγομένων, έπιτυντες ἐπὶ τῷ συφῶς εὑρεῖν τὶ ἐστιν οὐ εὐδαιμονία. Eudem. I, 7 in.

10) Nicom. I, 7, §. 1. Hocce autem τὸ πράκτον ἀγαθόν idem est, ac illud τὸ πάντων ἀπότατον τῶν πράκτων ἀγαθῶν, quo continetur notio summi boni maxime universalis, a qua tota haec disputatio profecta est. (Respicere ad momentum *Abstractum*.) Quod quidem Aristoteles ipse significasse videtur his verbis: Μεταβολῶν δὲ λόγος εἰς τὸ μήτε πράγμαται τούτο δὲ μᾶλλον διαφῆσα περιπέτεια. I. I. §. 2.

mum bonum, utpote finis universae actionis humanae, tale
 quiddam esse videtur, quod sibi ipsum sit finis (*τὸ δ'
 ἀγαθὸν, τέλειόν τι φαίνεται*). Si igitur unum aliquid solum sit,
 quod sibi ipsum sit finis (*ἐν τι μόνον τέλειον*), in eo summum
 bonum situm est: sin plura ejusmodi sint, in eo, quod maxime
 sibi ipsum sit finis (*τὸ τελειώτατον*). Atqui, et id, quod
 propter se est expetendum, eo, quod propter aliud expeti-
 tur, et id, quod numquam propter aliud, eo, quod nunc
 propter se nunc propter aliud eligitur, magis sibi ipsum est
 finis (*τελειώτερον*): id denique maxime, immo absolute sibi
 ipsum est finis (*ἀπλῶς τέλειον*), quod propter se nullo non
 tempore est exoptandum, et numquam propter aliud eligitur
 (*τὸ καθ' αὐτὸν αἰցετὸν ἄει, καὶ μηδέποτε δι' ἄλλο*). Tale autem
 quiddam imprimis esse videtur beatitudo (*τοιοῦτον δὲ η εὐ-
 δαιμονία μάλιστ' εἶναι δοκεῖ*). Beatitudinem nempe nullo non
 tempore propter se, et numquam propter aliud, exoptamus:
 contra quod persipientiam veri (*τοῦν, mentis agitationem*),
 et omnem virtutem (*πᾶσαν ἀρετήν*), voluptatemque (*ἡδονήν*);
 propter se quidem eligimus, sed etiam propter aliud sequimur.
 Nam, etiamsi nihil in iis esset emolumenti (*μηδενὶς
 ἀποβαίνοντος*), propter se quamlibet eligeremus: sed sectamus
 eas etiam beatitudinis gratiā, quippe quum speremus fore,
 ut per has beatitudinē assequamur (*διὰ τούτων εὐδαιμονήσειν*).
 Atqui beatitudinem propter has, vel omnino propter aliud,
 nemo umquam expetit. — Jam vero bonum, quod sibi ipsum
 sit finis, sibi ipsum sufficiens quoque est (*τὸ τέλειον
 ἀγαθὸν, αὐταρχεῖς*). Ex hac autem summi boni sufficientiā i-
 dem efficitur (*ἐκ τῆς αὐταρχείας τὸ αὐτὸν συμβαίνειν*). Nam sibi
 ipsum sufficiens id bonum ponimus, quod solitarium (*μονού-
 περον*) efficiat vitam exoptandam et nullius rei indigentem
 (*αἴρεσθν ποιεῖ τὸν βίον καὶ μηδενές ἐνδεῖ*): qualis est beatitudo
 (*ποιοῦτον δὲ τὴν εὐδαιμονίαν οἰόμεθα εἶναι*). In beatitudinem igitur
 convenit utrumque: (et illud, ut sibi ipsa sit finis, et
 hoc, ut sibi ipsa sit sufficiens:) et idcirco beatitudo est

finis universae actionis humanae, id est, summum hominis bonum (τέλειον δή τι φαίνεται καὶ αὐταρκεῖς ἡ εὐδαιμονία, τῶν πρωτῶν οὖσα τέλος) 1).

1) Nicom. I, 7, §. 3-8. Cfr. Magno. Moral. I, 2, p. 7-8: "Ετι καὶ ἄλλως τῶν γάρ ἀγαθῶν, τὰ μὲν ἔστι τέλη, τὰ δὲ οὐ τέλη· οἷς, η μὲν ὑγίεια, τέλος· τὰ δὲ τῆς ὑγίειας ἔστεκεν, οὐ τέλη· καὶ οὕτως ἔχει, τούτων αἱ τὸ τέλος βέλτιον οἶναι ὑγίεια βέλτιον η τὰς ὑγίειας· καὶ ἀπλῶς αἱ παρόλον τοῦτο βέλτιον, οὐ ἔστεκεν καὶ τὰ ἄλλα. Πάλιν αὐτῶν τῶν τελῶν, βέλτιον αἱ τὸ τέλειον τοῦ αὐτολοῦς. Τέλειον δὲ ἔστιν, οὐ παρηγενούμενον, μηδὲν ἔτι προσδεόμενα· ἀτελὲς δὲ, οὐ παρηγενομένουν, προσδεόμενά τενος· οἶναι τῆς δικαιοσύνης μὲν μόνον παραγενομένης, πολλῶν προσδεόμενα· τῆς δὲ εὐδαιμονίας παραγενομένης, οὐδενὸς ἔτι προσδεόμενα. Τοῦτο ἄριτν ἔστι τὸ ἄριστον ηδὲν δὲ δημητρίου, οὐ δέστι τέλος τέλειον· τὸ δὲ δὴ τέλειον τέλος ἀγαθόν (Ι. ἄριστόν) ἔστι, καὶ τὸ τέλος τὸ ἀγαθόν." — Quocirca Hegelius bene: Aristoteles sagt, das ist gut, was Zweck an sich selbst (τέλον) — vollkommen ist schlechte Übersetzung —, was nicht um eines Anderen, sondern um seiner selbst willen begehrte wird. Dies ist die εὐδαιμονία, Glückseligkeit. I. I. p. 394. De variis notionibus, quae vocabulo τέλειον subjectae sunt, videoas Metaphys. IV, 16; ex quo loco transscribimus eam, quae hic occurrit: "Ετι οὖς ὑπάρχει τὸ τέλος σπουδῶν, ταῦτα λίγηται τέλεια. Κατὰ γὰρ τὸ ἔχειν τέλος τέλεια. Quid vero adiinet illam beatitudinis αὐτάρκειαν, dicit Aristoteles, eam respicere non vitam solitariam (βίον μονωτήν), sed socialem: (nam homo est ζῶν πολιτικόν:) et expresse admonet, ut eam non ita accipias, quasi beatitudo esset summa computata (συναριθμουμένη). Dicit nempe: "Ετι δὲ πάντων αἰρετάτην (τὴν εὐδαιμονίαν), μη συναριθμουμένην δὲ (sit enim summa computata), δῆλον ως αἰρετώτερην μετα τοῦ δικαιίου τῶν ἀγαθῶν. ὑπεροχὴ γάρ ἀγαθῶν γίνεται τὸ προτιθέμενον. Ἀγαθῶν δὲ τὸ μεῖζον, αἰρετώτερον αἱ Nicom. I. I. §. 8. Cfr. Magno. Moral. I. c. p. 8: Μετά ταῦτα τοίνυν πᾶς τὸ ἄριστον δεῖ σκοπεῖν; πότερον οὔτως ὡς καὶ αὐτοῦ συναριθμουμένου; ἀλλὰ ἀτοπον. — Εάν δὴ τὸ βέλτιστον σκοπόν, καὶ αὐτὸς συναριθμῆσ, αὐτὸς ἔσται αὐτοῦ βέλτιον· αὐτὸς γάρ βέλτιστον ἔσται. — "ΑΛλ' ἄρα γε οὕτως, οἶναι χωρίς αὐτοῦ· η καὶ τοῦτο ἀτοπον; η γάρ εὐδαιμονία ἔστιν οὐ τινῶν ἀγαθῶν συγκειμένη· τὸ δὲ ἐξ ἧν ἀγαθῶν αὐτονετας, σκοπεῖν εἰς τοῦτο ἔστιν ἄλλο τι χωρίς τούτων η εὐδαιμονία, ἀλλὰ ταῦτα. κ. τ. λ. Quocirca Micheletus recte: Eben so wenig kann die Glückseligkeit eine Summe seyn (συναριθμουμένη), denn so müßte das Hinzukommen des kleinsten Gutes die frühere Summe noch als ein mangelhaftes aufweisen. I. c. p. 10. — Ceterum nemini non appetet,

Quamquam fortasse dices, rem esse apertam, in quâ omnes sere consentiunt, beatitudinem esse summum bonum: qualis vero sit haec ipsa *εὐδαιμονία*, id accuratius disputatum volés. Quae quidem beatitudinis enodatio facilis erit et expedita, dummodo opus, quod homini est peculiare (*τὸ ἔργον τοῦ ἀνθρώπου*), cognitum habueris. Nam, ut quisque, cui opus quoddam proprium est, in hoc ipso opere suum bonum et *τὸ εὖ* ponit, ita hominis bonum, si quid sit opus homini proprium, in eo ipso opere situm esse videtur. Verisimile autem non est, ut, quum membrorum suum cuique est opus, homini toti esset nullum. Quidnam vero sit illud, de eo inquirere oportet in naturâ humana. — Ipsum igitur *τὸ Vivere* (*τὸ ζῆν*), sive infima animae actio, quae in alendo et progenerando cernitur (*τὸ θρεπτικόν*), homini cum omni animante, ne plantis quidem exceptis, est commune (*κοινὸν καὶ τοῖς φυτοῖς*). Nunc vero quaeritur id, quod homini sit proprium (*ζητεῖται δὲ τὸ ἕδιον*): quare dimittamus vitam hanc vegetabilem (*τὴν θρεπτικὴν καὶ αὐξητικὴν ζωὴν*). Cui quidem proxime superius est *τὸ Sentire* (*τὸ αἰσθάνεσθαι*), sive ea animae actio, quae sensu (*αἰσθήσει*) et appetitu (*ἐπιθυμίᾳ*) continetur. At hoc quoque homini peculiare non est, sed ei, cum omni animale commune (*κοινὴ καὶ παντὶ ζώῳ*). Quam ob rem in praesenti, quoniam de eâ animae actione, quae

notionem summi boni crescere coepisse. Nam de tenui illâ finis universæ actionis humanae notione ea ad pleniorum beatitudinis notionem jam crevit. Quod quidem et optime congruit momento Abstracto, ubi beatitudo dicebatur ex omnium sere consensu esse summum bonum: quare autem sit, tunc nondum erat apertum, et nunc demum id constat. Veritas igitur, quae in eo suberat, jam pura et distincta (*ἀνθρῶς καὶ συζητῶν*) evasit. Beatitudo vimirum, quippe quae unica sit sibi ipsa finis et sibi ipsa sufficiens, finis est universæ actionis humanae, et idcirco summum bonum. Sed Aristoteles, notione hac beatitudinis exiliori minime contentus, ad pleniorum ejus descriptionem pergit, dicens: *Ἄλλος τὴν μὲν εὐδαιμονίαν τὸ πρώτον λέγειν, ὅμολογόν μεν τοι φαίνεται ποθεῖται δὲ ἐνεργε-*
στέρος τὸ δεύτερον ἔτει λεγεῖσθαι.

homini sit peculiaris, agitur, derelinquamus has, quare illa plantis, haec animalibus est maxime propria. Homini igitur uni reliquum est τὸ Cogitare (τὸ νοεῖν): et idcirco ea animae actio, quae in ipsa mentis agitatione et in agendo convenienter rationi versatur, homini est peculiaris (λείπεται δὴ πρακτικὴ τις τοῦ λόγου ἔχοντος τούτου δὲ, τὸ μὲν, ὡς ἐπιπεθὲς λόγῳ τὸ δὲ ὡς ἔχον καὶ διυρούμενον): quarum quidem actionium, illa, in qua λόγος actus est, potior hac, quae rationi obtemperat, est censenda (διττῶς δὲ καὶ ταῦτης λεγομένης, τὴν τούτην ἐνέργειαν θετέον· κυριώτερον γάρ αὕτη δοκεῖ λέγεσθαι). —

*) De his tribus animae potentias, sive animis, accuratius disserere alienum est instituto nostro, quum hic locus ex Psychologia sit depromsus, ubi eum suo loco explicatum invenias. [Vide sis De Anima II et III.] Iis autem, quae supra dicta sunt, nonnulla adponere oportet, quae ad rem illustrandam necessaria videantur. In hunc igitur locum haec pauca transscribimus: 'Η Θρησπτικὴ ψυχὴ καὶ τοὺς ἄλλους ὑπάρχους, καὶ πρώτη καὶ κοινωνίατη δύναμις ἡστε ψυχῆς, καὶ τὴν ὑπάρχει τὸ ζῆν ὑπαστήν. οὐκέτι έργον γενῆσαι καὶ τροφὴ χρησταῖς [I. c. II, 4, §. 2]: Τὴν μὲν οὖν Θρησπτικὴν ψυχὴν ἀνάγκη πᾶν ἔχειν οὐ, τε περὶ ἄν ζῆν, καὶ ψυχὴν ἔχει ἀπὸ γενῆσας μέχρι Φθορᾶς. ἀνάγκη γάρ τὸ γενόμενον αὐξῆσαι ἔχειν, καὶ αὔξενη, καὶ φρίσεν. Ταῦτα δὲ ἄνευ τροφῆς ἔχειν δύναματος' ἀνάγκη ἄρα ἐνεγκατὰ τὴν Θρησπτικὴν δύναμιν ἢ πάσι τοῖς φυσικοῖς καὶ φύσιοις [I. c. III, 12, §. 1]: — 'Τηλάρχει δὲ τοῦ μὲν φυτοῦ τὸ Θρησπτικὸν μόνον, έτερος δὲ αὐτότε τε καὶ τὸ αἰσθητικόν· εἰ δὲ τὸ αἰσθητικὸν, καὶ τὸ θρησπτικόν· οὐραῖς γάρ ἐπιθυμεῖ, καὶ θυμός, καὶ βούλησις. — — — — — Ενίοις δὲ πρὸς τούτοις ὑπάρχει καὶ τὸ διανοητικόν τε καὶ γοῦς, οἷον ἀνθρώποις, καὶ εἰ τι τοιοῦτοις ἔστιν έτερον, η καὶ τοιμιώτερον [I. c. II, 5, §. 1-3]. — Quod vero practicam adiungit animae functionem, praeclare dicit Aristoteles: Εἶδετε μὲν ἀνθρώποις τὸ κινοῦν, τὸ θρησπτικόν τὸ γρηγορικόν [I. c. III, 10, §. 7]: Τινὶ δὲ τούτων ταῦτα, η έτερον, ἔχει πολλὴν ἀπορίαν, εἴ τις θύσει κεκλωσμένα μόρια τῆς ψυχῆς. Πέρος δὲ τούτων τὸ θρησπτικόν, οὐ καὶ λόγῳ καὶ δυνάμει ἔτερον ἢ δόξαιν εἶαι πάντων καὶ στοκουν δὴ τοῦτο διασπᾶν. 'Εν τε τῷ λογιστικῷ γάρ η βούλησις γίνεται, καὶ ἐν τῷ ἀλογῷ η ἐπιθυμία καὶ ὁ θυμός· εἰ δὲ τοιαῦτα δύναμις, ἐν ἐκάστῳ ἔσται οὐραῖς [I. c. III, 9, §. 3.]. Idem, quod Aristoteles his verbis innuit, Hegelius clare et distincte explicavit, dicendo: Was aber den Zusammehang des Willens mit dem Denken betrifft, so ist darüber Folgendes zu bemerken. Der Geist ist das Denken überhaupt, und der Mensch uns

Quod si igitur opus homini peculiare (*ἔργον ἀνθρώπου*) est positum in eū animae actione, quae in ipsā mentis agitatione ac in agendo convenienter rationi versatur (*ψυχῆς ἐνέργεια κατὰ λόγον*): hoc idem esse opus cujusque, vel optimi hominis censemus (*τὸ αὐτό φαμεν ἔργον εἶναι τῷ γένει τοῦδε, καὶ τοῦδε σπουδαιοῦ*); ita quidem, si ad opus hominis adjeceris id incrementi, quod virtus, seu perfectio cujusque propria operi affert (*προστιθεμένης τῆς καὶ ἀρετῆν ὑπεροχῆς πρὸς τὸ ἔργον*). Hominis autem opus in mentis agitatione et in actionibus rationi convenientibus erat situm (*ψυχῆς ἐνέργειαν καὶ πράξεις μετὰ λόγου*): opus igitur optimi cujusque hominis proprium esse videtur, hoc ipso hominis opere bene et praecclare fungi (*σπουδαιοῦ δὲ ἀρδός εὖ ταῦτα καὶ παλῶς*). Atqui secundum suam quidque virtutem bene et praecclare absolvitur (*ἐκαστὸν δὲ εὐ κατὰ τὴν οἰκείαν ἀρετὴν ἀποτελεῖται*): et idcirco opus hominis bene et praecclare absolvitur secundum propriam ejus virtutem. Opus autem hominis erat *actio* animae rationalis. Quapropter summum hominis bonum, sive beatitudo (*τὸ ἀνθρώπιον ἀγαθόν*), est *actio* animae rationalis secundum propriam ejus virtutem (*ψυχῆς ἐνέργεια καὶ ἀρετῆν*): [sin vero plures sunt ejus virtutes, secundum eam,

terscheidet sich vom Thier durch das Denken. Aber man muß sich nicht vorstellen, daß der Mensch einer Seits denkend, anderer Seits wollend sei, und daß er in der einen Tasche das Denken, in der anderen das Wollen habe, denn dies wäre eine leere Vorstellung (*ἄτοπος* dicit Aristoteles). Der Unterschied zwischen Denken und Willen ist nur der zwischen dem theoretischen und praktischen Verhalten, aber es sind nicht etwa Zwei Vermögen, sondern der Wille ist eine besondere Weise des Denkens: Das Denken als sich übersetzend ins Daseyn, als Trieb sich Daseyn zu geben. Cfr. Grundlinien d. Philos. des Rechts p. 54-56. Berlin 1833. Sed de functione mentis (*ὁ νοῦς*), tum theoreticā (*ὁ θεωρητικός*), tum practicā (*ὁ πρακτικός*), plura paulo infra. Id tantum de eo, in quo differunt, addimus: *Nous δὲ ἐνεργεῖ τὸν λογιστικὸν, καὶ ὁ πρακτικός.* Διαφέρει δὲ τὸν θεωρητικὸν τῷ τέλει. De Anima, III, 10, §. 2. Conferas ea, quae de anima supra dicta sunt p. 26-27, no:

quae optima et perfectissima (κατὰ τὴν ἀριστην καὶ τελειοτάτην):]
eaque per vitam perfectam perpetuata (ἐν βίῳ τε-
λειῳ) 2).

2) Nicom. I, 7, §. 9-16. Cfr. Magn. Moral. I, 4, p. 10: Μετὰ τοῦτο
τούτου ὄρῶμεν ὅτι οὐδεὶς ἄλλως ἢ φυκῆς ζῶμεν· ἐν φυκῇ δὲ ἔστιν ἀρετή· τὸ αὐ-
τόν γέ τοι φαμέν, τὴν τε φυκὴν ποιεῖν, καὶ τὴν τῆς φυκῆς ἀρετὴν. Ἀλλὰ μὲν ἀρετὴν οὐκέπει τροπῇ ποιεῖν, οὐκ ἔστιν ἀρετὴν. ἢ δὲ φυκὴ καὶ τἄλλα
μὲν φυκῆς δὲ ζῶμεν· διὰ τὴν τῆς φυκῆς ἀρετὴν ἄραι εὖ ζῆσθαι μεν,
τὸ δέ γε εὖ ζῆν καὶ εὖ πράττειν, οὐδέν ἄλλο δὲ τὸ εὖ δαμαγούειν λέγο-
μεν. Τὸ ἄραι εὐδαιμονίαν καὶ ἡ εὐδαιμονία ἐν τῷ εὖ ζῆν ἔστιν· τό δὲ
εὖ ζῆν ἐν τῷ κατὰ τὰς ἀρετὰς ζῆν. Τοῦτο ἄραι ἔστι τέλος καὶ ἡ
εὐδαιμονία καὶ τὸ ἀριστον. — Επειδὲ οὐκέτι τέλος τοῦτο δὲ λανθάνειν, ὅτι καὶ εὖ τέλειαν ἔσται.
Οὐ γάρ ἔσται εὖ παιδί (οὐ γάρ ἔστι παιδί εὐδαιμονία) ἀλλὰ δὲ ἀδρέ· οὗτος γάρ
τέλειος. Οὐδὲν ἔν τοι φύσις φέρειν, ἀλλὰ δὲ τελείω. Τέλειος δὲ εὖ ζῆν χρό-
νος, οὐν ἀνθρώπος βιοῦ. Καὶ γάρ λέγεται ὄρθως παρὰ τοῖς πολλοῖς, ὅτι δὲ τὸν
εὐδαιμονίαν εὖ τῷ μεγίστῳ χρόνῳ τοῦ βίου κρίνειν· ὡς δέον τὸ τέλειον εἶναι
καὶ εὖ ζῆν ωραῖο τέλειο καὶ δὲ ἀνθρώπῳ. — Eudem. II, 1, p. 112:
Ἐπειδὲ δὲ η εὐδαιμονία τέλειον τι, καὶ ἔστι ζῶν καὶ τελεῖα καὶ ἀτελῆς,
καὶ ἀρετὴν ὁσαύτως, (η μὲν γάρ ὅλη, η δὲ μόριον, η δὲ τῶν ἀτελῶν ἐνέργεια
ἀτελῆς) εἴη ἀν εὐδαιμονία ζωῆς τέλειος ἐνέργεια καὶ ἀρετὴν τέλει-
αν. — — — — — Καὶ τὸ μῆτρες μὲν ἡμέραν θεατὰ εὐδαιμονία, μῆτρες παιδία, μῆτρες
γῆραις πάσαν. Διὸ καὶ τὸ Σόλωνος ἔχει κακός (i. κακός), τὸ μὴ ζῶντι εὐδαι-
μονίσσειν, ἀλλὰ οὐταν λάβει τέλος. Οὐδέποτε γάρ ἀτελῆς εὐδαιμονίαν οὐ γάρ
ἔχει. — Hunc difficilimum locum, in quo paene tota de summo bono disputa-
tio est, aut cursim adnotatum, aut male extricatum apud plerosque invenies. Sic
Ritterus, qui omniū verhosissimus est, in hoc loco interpretando ita versatur,
ut notionem summi boni Aristotelicam prorsus subvertat. Dicit nempe: Daher
kommt nicht nur die ernährende und die empfindende Seele. sondern auch
der theoretische Verstand hierbei nicht in Anschlag, denn jene sind
dem Menschen mit Pflanzen und Thieren, dieser mit den Göttern gemein,
sondern nur in der praktischen Thätigkeit der Seele, welche mit Vernunft
geschieht, besteht das Werk und die Glückseligkeit des Menschen. Quod
quidem placitum, ut ipsi videbatur, confirmatur, (michi vero, infirmatur,) addiu:
Die Thätigkeit des theoretischen Verstandes wird vom Aristos
teles nicht ausdrücklich ausgeschlossen, vielmehr scheint sie nach eth. Nic. I, 13; X, 7 in der menschlichen Glückseligkeit mit befaßt zu
sein (sic!). Quod si cognoscere velis, quo iure Ritterus functionem mentis